

พลังชุมชน การมีส่วนร่วม ความพอเพียงกับการดำรงชีวิตของเกษตรกร
บนพื้นที่ผลกระทบนาเกลือนาข้าว

COMMUNITY POWER, PARTICIPATION, SUFFICIENCY AND WAY OF LIFE OF FARMERS
IN THE IMPACTED AREA OF RICE AND SALT FIELDS

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

Phusit Phukamchanoad

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University

Received: June 4, 2021 / Revised: August 4, 2021 / Accepted: August 19, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) พลังชุมชนกลุ่มนาเกลือและนาข้าว 2) ศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วม ความพอเพียง วิถีชีวิตและปัจจัยด้านอาชีพของเกษตรกรนาเกลือและนาข้าวในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 คน การสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพและการสนทนากลุ่มย่อยกับเกษตรกรนาเกลือและนาข้าว ผลการวิจัยพบว่า 1) พลังชุมชนเป็นการรวมตัวกลุ่มเกษตรกรในกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ที่กระทบนาเกลือและนาข้าวซึ่งกิจกรรมที่สะท้อนพลังชุมชนสูงสุดคือ การดำรงชีวิตต้องยึดมั่นในกฎกติกาของชุมชน และการทำงานพัฒนา งานจิตอาสา งานบุญประจำหมู่บ้าน ทุกคนต้องร่วมคิดร่วมใจ ร่วมทำ 2) ศักยภาพชุมชนบ่งชี้ถึงการประกอบอาชีพของแต่ละครอบครัวที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยึดเกษตร ทฤษฎีใหม่ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นแนวทางซึ่งมีความศรัทธาอย่างมั่นคงในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรมีระดับมากที่สุดคือ กิจกรรมทำบุญตามวัฒนธรรมเทศกาลประจำหมู่บ้าน และการร่วมมือกันประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน ลด ละ เลิกอบายมุขในวันพระ ส่วนวิถีพอเพียงของเกษตรกรเน้นการออมเงินในธนาคาร และกองทุนออมทรัพย์หมู่บ้าน นอกจากนี้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านมีการปลูกผักสวนครัวที่จำเป็นไว้ซึ่งวิถีชีวิตทั่วไปเป็นวิถีเกษตร ทอผ้า และทำบายศรีจำหน่ายที่แหล่งท่องเที่ยวคำชะโนด

คำสำคัญ: พลังชุมชน การมีส่วนร่วม ความพอเพียง วิถีชีวิต เกษตรกรนาเกลือและนาข้าว

Abstract

This research aims to explore (1) the community power of rice and salt field communities and (2) community potential in Ban Dung District, Udon Thani Province. The data was collected by using a questionnaire survey with 400 questionnaire respondents. Interviews and focus group discussions with the rice and salt field farmers were also conducted. The research findings revealed that, first, community power was the gathering of farmer communities for the development activities in the areas impacted by rice and salt fields. The activities reflecting

the community power at the highest level included “adherence to community rules”, “development activities”, “community services”, “village merit-making ceremonies”, and “cooperation within the community”. Second, community potential reflected *modus operandi* of each household in which most farmers believed in His Majesty King Rama the IX’s new theory of agriculture based on the sufficiency economy philosophy. The farmers’ level of engagement was rated the highest in the following activities: “cultural merit-making during village festivals”, “using household resources economically”, and “avoiding all vices on Buddhist holy days”. Moreover, the farmers’ sufficient way of life prioritized money saving in bank accounts and village savings funds. In addition, they also grew necessary kitchen garden vegetables in their houses’ open areas. Their common way of life consisted of agriculture, weaving, and rice offering production. The rice offerings were sold at tourist attractions in Kam Chanoad.

Keywords: Community Power, Participation, Sufficiency, Way of Life, Rice and Salt Farmer

บทนำ

ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่แสดงพลังวัฒนธรรมแห่งความดีงามของประชาชนในการมีส่วนร่วม กับกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ที่ไม่ทิ้งรากเหง้า วัฒนธรรม วิถีชีวิตเดิมไป แม้จะได้รับผลกระทบจาก กระแสโลกาภิวัตน์ แต่คน ชุมชน วัฒนธรรม และ วิถีชีวิตนั้นยังคงไม่เปลี่ยนแปลง และปัจจุบันพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเกษตร 2 อย่างที่ส่งผล ทำลายกันคือ การทำนาเกลือ และการทำนาข้าว ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของคน ทั้งอำเภอบ้านดุง ได้รับ ผลกระทบมากกว่า 50 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 นับแต่นั้นมา ได้เกิดผลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เปลี่ยน วิถีจากนาข้าวเป็นนาเกลือ โดยเดือนการทำนาข้าว และนาเกลือ มีช่วงแตกต่างกัน แหล่งอาหารธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงไป การเพาะปลูกพืชผักในชุมชนให้ผลน้อย และทำให้ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับเลี้ยงชีพ แหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ตามธรรมชาติสูญเสีย วัสดุ อุปกรณ์ก่อสร้างกลายเป็นสนิมผุกร่อนเร็วกว่าอายุ การใช้งานจริง เกิดความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรนาข้าว และนาเกลือ ขึ้นหินที่ถูกแรงดันน้ำพังทลาย ทำให้ ดินทรุดได้ และผลที่สำคัญทำให้ประชาชนทั้งบ้านเรือน ทั้งนาข้าว ทั้งนาเกลือ อพยพไปทำงานนอกชุมชน

รวมทั้งมีการอพยพของแรงงานจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงาน ในพื้นที่สร้างเป็นสังคมใหม่ขึ้น (Phukamchanoad, 2017) ปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้าน รัฐ เอกชน และประชาสังคม ได้เกิดขึ้นในพื้นที่ 4 ตำบล 3 สายน้ำ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชนอำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ก่อรูปวัฒนธรรมแห่งการ ดำรงชีวิตเกษตรนาเกลือและนาข้าวที่ชาวบ้านเรียกว่า “พื้นที่แห่งความดีงาม” ที่ต้องรักษาธรรมเนียมปฏิบัติของ บรรพบุรุษไว้ให้คงอยู่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นจากผู้ประกอบรายใหม่ที่ขยายพื้นที่การทำ นาเกลือออกไปจากพื้นที่เดิม จนส่งผลกระทบของ เกษตรนาข้าว เกิดช่องว่างของความขัดแย้งระหว่าง นาเกลือและนาข้าวในกลุ่มคนกว่า 2,000 ครัวเรือน ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบการนาเกลือ อาทิ ผลกระทบดินเสื่อมคุณภาพ น้ำในคูคลองที่ใกล้กับ พื้นที่นาเกลือไม่สามารถใช้ประโยชน์ให้กับการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ ผู้ประกอบการยังขาดจิตสำนึกความ รับผิดชอบต่ออาชีพ ระบบความเป็นเครือญาติมีอิทธิพล สูงกว่าความดีงาม ความถูกต้องของสังคม ปัญหาถูก แก้อไขเพียงชั่วคราว มีลักษณะผักชีโรยหน้า แก้อไข เฉพาะกลุ่มธุรกิจผู้ประกอบการและภาครัฐ ละเลย ภาคประชาชน การแก้อไขปัญหาจากหน่วยงานรัฐจึง

ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่เกี่ยวข้อง แต่จะแก้ไขโดยภาคประชาชนฝ่ายเดียวยังไม่ได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาครัฐและผู้ประกอบการ ปัญหาจึงยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม ขาดการส่งเสริมพลังชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้พื้นที่รับนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เข้าช่วยเสริมเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น จนกระทั่งประเทศไทยเกิดคำว่า “เราจะเดินทางไปด้วยกัน ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง” เป็นคำกล่าวที่มีนัยสำคัญต่อการสร้างพลังของคนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง สะท้อนถึงความสุข ความดีงามและความเป็นธรรมที่เท่าเทียมกันในมิติทางสังคม ลดช่องว่างแห่งการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจและทางสังคม ลดการเกิดขึ้นทางสังคม ลดการแบ่งแยกแนวคิดทางการเมือง ลดการได้ผลประโยชน์ที่ต้องตกอยู่กับคนกลุ่มน้อยทางสังคม ชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในชุมชนที่ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่เดิมแต่กลายลงภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาถูกกลืนเลือน วิถีชีวิตที่พอเพียงในคนรุ่นใหม่เริ่มสูญหายไปเช่นเดียวกัน (Chaipattana Foundation, 2007) ปัญหาในพื้นที่ผลกระทบ นาเกลือนาข้าวจึงยากที่จะลดความขัดแย้งของประชาชนด้วยตนเอง ลดคู่ขัดแย้งที่เกิดมาหลายทศวรรษระหว่างประชาชนกับรัฐ ผู้ประกอบการกับรัฐ ปัจจุบันความรู้สึกผูกพันระหว่างกันจึงเป็นเพียงการทำหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละภาคส่วน ทำให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ผลกระทบนาเกลือนาข้าวของชาวเกษตรด้วยความเต็มใจ ตั้งใจจึงน้อยลงไป ในคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านใน 4 ตำบลของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จำเป็นต้องหาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาพื้นที่ผลกระทบ นาเกลือและนาข้าวเพื่อวัดระดับพลังชุมชนของเกษตรกรสู่การสร้างศักยภาพชุมชนให้มีความเข้มแข็ง วัดระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประจำหมู่บ้าน ที่จำเป็น

ต้องศึกษาให้เข้าใจ เข้าถึงวิถีชีวิตพอเพียงที่เคยเกื้อหนุนการอยู่ร่วมกันบนพื้นที่แห่งความดีงามของปู่ย่า ตายาย และพ่อแม่ ได้สืบทอดสร้างร่วมกันมาให้เป็นพื้นที่ลดความขัดแย้งระหว่างนาเกลือและนาข้าวจนสามารถค้นพบ “วิถีพลังชุมชนวัฒนธรรมแห่งความดีวิถีบ้านดุง” ให้เกิดขึ้นบนพื้นที่นาเกลือนาข้าวอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพลังชุมชนของชุมชนกลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วม ความพอเพียง วิถีชีวิต และปัจจัยด้านอาชีพของเกษตรกรนาเกลือนาข้าวในปัจจุบัน

ทบทวนวรรณกรรม

พลังชุมชนสามารถอธิบายถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชน ซึ่งใช้ภาษาอังกฤษว่า Community Empowerment ซึ่งมีคำที่ใกล้เคียงกันคือ การเสริมสร้างพลังอำนาจมาจากภาษาละติน “Passe” ซึ่งหมายถึงอำนาจ (Power) กับอิสรภาพ (Freedom) การมีพลังอำนาจจำเป็นต้องมีอิสรภาพไปพร้อมกันด้วย มินทวิชการหลายท่านได้ให้ความหมายว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเป็นกระบวนการ ที่มีการจัดการที่เข้าถึงกระบวนการของรัฐและการเข้าถึงแหล่งประโยชน์ของชุมชนภายนอก และมีผลลัพธ์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนที่เป็นพหุลักษณะของชุมชนความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และการเข้าถึงแหล่งประโยชน์ภายในชุมชน (Perkins & Zimmerman, 1995) ยังหมายความถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาชุมชนที่พยายามส่งเสริมความตระหนักความเป็นชุมชน (Sense of Community Awareness) แก่บุคคลที่อาศัย อันจะนำไปสู่การบรรลุชีวิตชุมชนและยังเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

โดยสมาชิกในชุมชนนั่นเอง เพื่อควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและของชุมชน โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายโดยทั่วไปอยู่ที่ 7 ปี หรือมากกว่านั้น (Barnes et al., 1997; Hanrungharothon, 2008) เช่นเดียวกับการให้พลังอำนาจแก่บุคคล อันเป็นพลังในความหมายของความเข้มแข็งภายในและความเชื่อมั่นการกล้าเผชิญ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 1998) ความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกที่ว่าตนเองมีอำนาจ สามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของตนเองได้ เป็นระบบคุณค่าและเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนนำศักยภาพของตนเองและภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน (Gibson, 1991; Prueksununt et al., 2003) ดังนั้นคำว่า “การเสริมสร้างพลังชุมชน” มีความเป็นกระบวนการที่มีลำดับความสำคัญของการกระทำที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรสอดประสานแต่ละขั้นตอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเพิ่มพลังความแข็งแกร่งศักยภาพ ประสิทธิภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี หรือแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นเมื่อต้องการความสำเร็จในการเสริมพลังต้องเสริมสร้างกระบวนการทุกขั้นตอนให้มีพลังอำนาจประจักษ์แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดพลังมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวลีที่สะท้อนพฤติกรรมรวมกลุ่ม การร่วมด้วยช่วยกันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาไม่ว่าระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นถือว่า การมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้มีผลต่อการพัฒนาของพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงยังนับว่าเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างในการศึกษาไว้อย่างมากมายทั้งการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตัวเอง

เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเข้มข้นกับประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก่ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin, 1976) ยังคงสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder, 1974) แนวคิดที่สำคัญของการมีส่วนร่วมครั้งพิจารณามิติการมีส่วนร่วม การพัฒนาที่กล่าวถึงนิยามและองค์ประกอบไว้ว่า การมีส่วนร่วมต้องพิจารณา 3 มิติ ลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณาจาก 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมประเมินผล ยังได้สะท้อนผู้ที่ควรมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1) ประชาชนในท้องถิ่น 2) ผู้นำท้องถิ่น 3) บุคลากรของรัฐบาล และ 4) บุคลากรชาวต่างชาติที่ทำงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ต้องอธิบายรวมถึงพฤติกรรม การเข้าไปมีส่วนร่วมได้ทำอย่างไรบ้าง ได้แก่ 1) การริเริ่มการมีส่วนร่วมมาจากด้านบนหรือด้านล่าง 2) การมุ่งใจในการเข้าร่วมมีความสมัครใจหรือบีบบังคับ 3) โครงสร้าง 4) ช่องทางของการมีส่วนร่วมเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ โดยตรงหรือทางอ้อม ควรให้ความสำคัญกับ 5) ระยะเวลา 6) ขอบเขตการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่องและไม่ว่าจะเป็นการขยายไปในวงกว้างหรือแคบ ๆ 7) การเสริมสร้างพลังอำนาจยังมีการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Cohen & Uphoff, 1977, 1980) หมายความว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนทั้งหมดได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนา รวมถึงการสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคยตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกแบบต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาภูมิรัฐ ภูมิปัญญา และ

ภูมิธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ บรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สะท้อนการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับผิดชอบซึ่งการกระทำทุกอย่างมักสะท้อนเป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีสันติสุขในชุมชน (Patanaponasa, 1990; Saphachokchai, 1995; Kaewthep, 1995; Wuttimethee, 1993; Rerkrai, 1981; Phukamchanoat, 2009; Kokphol, 2009) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (Office of the National Economic and Social Development Board, 2001, 2007; Chaipattana Foundation, 2007) หมายความว่า แนวทางการพัฒนาประเทศควรต้องมีฐานคติสำคัญ

คือ การยึดมั่นแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารประเทศของภาครัฐ เอกชน และประชาชนร่วมกัน โดยตั้งอยู่บนทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย นอกจากนี้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังหมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่คนไม่ได้เป็นเจ้าของ รวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้นคือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ซึ่งการพึ่งตนเองยึดหลักสำคัญ 5 ประการคือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ (Tantivejkul, 1998; Chantarasorn, 2011) ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงกำเนิดด้วยความเป็นปรัชญาขึ้นบอกถึงทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่นำคนให้พ้นจากความยากจน พออยู่พอกิน อิ่ม खुตนเองได้ ไม่เบียดเบียนใคร แก้ปัญหาทั้งเฉพาะหน้าได้ดี บ่งชี้ความมั่นคง ยั่งยืน มีความสันติสุข และดำรงชีวิตอยู่ดีมีสุขอย่างแท้จริง (Phukamchanoat, 2016)

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Research) ทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. แบบสอบถามประมาณค่า 6 ระดับ โดยมีจำนวนประชากรในพื้นที่รับผลกระทบ 42,638 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณตามสูตรของทาโรยามาเน (Yamane, 1973)
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มอาชีพในชุมชน 4 ตำบล ที่เป็นผู้มีความสำคัญในการให้ข้อมูล ผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือและประชาชนที่ทำนาข้าวที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือจำนวน 30 คน

3. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups) กับหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการนาเกลือและนาข้าว กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน

นำข้อมูลแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติอนุมาน เพื่อทำการเปรียบเทียบและทดสอบข้อมูล ได้แก่ One-Way ANOVA (F-test) และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาตามโครงสร้างเนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้รับจากคำสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ โดยมีเกณฑ์ในการวัดค่าเฉลี่ยและระดับคุณภาพ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.20-6.00 ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.36-5.19 ระดับมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.52-4.35 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.68-3.51 ระดับน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.84-2.67 ระดับน้อยที่สุด และค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.83 ระดับไม่มีการปฏิบัติเลย

ผลการวิจัย

ประชาชนในพื้นที่ 4 ตำบล ผลกระทบจากการทำนาเกลือและนาข้าวที่มีต่อกันและกัน 9,152 ครัวเรือน ในตำบลบ้านดุง ตำบลโพนสูง ตำบลนาคำ ตำบลศรีสุทโธ พบว่า กลุ่มที่เป็นพลังชุมชนจะมีการเชื่อมกับ

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ร้อยละ 90.25 โดยมีกลุ่มสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ร้อยละ 49.00 กลุ่มอาชีพชุมชน ร้อยละ 33.25 และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม./อสส.) ร้อยละ 25.75 โดยภาพรวมสามารถนำเสนอผลการวิจัย 5 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. พลังชุมชนในหมู่บ้าน 4 ตำบล ผลกระทบนาเกลือและนาข้าวพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นชี้วัดพลังชุมชนที่เกิดขึ้นใน 4 ตำบล ผลกระทบนาเกลือ นาข้าว อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี บ่งชี้ถึงกิจกรรมที่สะท้อนพลังของประชาชนใน 4 ตำบล แม้ว่ามิมุมมองที่อยู่ในระดับมากที่สุดในทุกกิจกรรม และตัวชี้วัดที่สะท้อนพลังชุมชนโดยมีเรื่องเกี่ยวกับการมีเหตุผลในการดำรงชีวิตต้องรู้จักเคารพกติกาของชุมชนได้ค่าเฉลี่ย 5.47 การมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนา งานจิตอาสา การบุญกุศล ทุกคนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมใจกันทุกงานประจำหมู่บ้าน การมีระบบการสื่อสารที่ดีของทุกคนผ่านการจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ได้ค่าเฉลี่ย 5.46 รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างเป็นประชาธิปไตย ได้ค่าเฉลี่ย 5.45 อยู่ในระดับมากที่สุด แต่เป็นที่น่าแปลกใจมากที่สุดคือการมีภาคีเครือข่ายในการพัฒนาท้องถิ่นที่หลากหลายในหมู่บ้าน รวมถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “รู้จักสามัคคี” เป็นความรู้สึกร่วมในความเป็นชุมชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำที่สุดในตัวชี้วัด สะท้อนถึงพลังในชุมชนยังไม่เหนียวแน่นเท่าที่ควร ได้ค่าเฉลี่ย 5.38 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพลังชุมชนในหมู่บ้าน

	พลังชุมชนในชุมชนท้องถิ่น	Mean	S.D.	ระดับ
1	หมู่บ้านของท่านมีผู้นำที่ดีมีความทุ่มเททำงาน เป็นตัวอย่างของประชาชน	5.43	0.70	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนา งานจิตอาสา การบุญกุศล ทุกคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใจกันทุกงานประจำหมู่บ้าน	5.46	0.64	มากที่สุด
3	การเปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน อย่างเป็นประชาธิปไตย	5.45	0.70	มากที่สุด
4	การมีเหตุผลในการดำรงชีวิตต้องรู้จักเคารพกติกาของชุมชน	5.47	0.72	มากที่สุด
5	การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตทุกครัวเรือน	5.42	0.77	มากที่สุด
6	การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวต้องเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประชุมหมู่บ้านทุกเดือน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม	5.42	0.74	มากที่สุด
7	การสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มสร้างอาชีพในหมู่บ้านแบบยั่งยืน	5.43	0.74	มากที่สุด
8	การมีภาคีเครือข่ายในการพัฒนาท้องถิ่นที่หลากหลายในหมู่บ้าน	5.40	0.78	มากที่สุด
9	การมีระบบการสื่อสารที่ดีของทุกคนผ่านการจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน	5.46	0.81	มากที่สุด
10	ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “รู้จักสามัคคี” เป็นความรู้สึกร่วมในความเป็นชุมชน	5.38	0.85	มากที่สุด
	รวม	5.43	0.60	มากที่สุด

2. ศักยภาพชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ศักยภาพชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชน การพึ่งตนเองได้ ชุมชนเกื้อกูลกัน และการมีส่วนร่วมของชุมชนโดย ภาพรวมอยู่ในระดับศักยภาพมากที่สุดได้ ค่าเฉลี่ย 5.21 ทั้งนี้ประชาชนใน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากนาเกลือและนาข้าว ยังสะท้อนศักยภาพชุมชนในเรื่องครอบครัวส่วนใหญ่

ในหมู่บ้านมีการประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้นหมายความว่า ประชาชนมีความศรัทธาอย่างมั่นคงในคำสอนและแนวคิดทฤษฎีใหม่ ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในการสร้างเสริมพลังชุมชนได้ ค่าเฉลี่ย 5.50 แต่ไม่สามารถอาศัยภาคี เครือข่าย องค์กร ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจนได้ในการพัฒนาชุมชนพื้นที่ 4 ตำบล ได้ค่าเฉลี่ย 5.00 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนในหมู่บ้าน

	ศักยภาพชุมชนในชุมชนท้องถิ่น	Mean	S.D.	ระดับ
1	สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านเสมอ	5.45	0.67	มากที่สุด
2	ครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีการประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9	5.50	0.70	มากที่สุด
3	ครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง	5.27	0.82	มากที่สุด
4	ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีปราชญ์ชุมชน มีผู้รู้ในชุมชน เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนเมื่อเกิดภัยต่อชุมชน	5.28	0.75	มากที่สุด
5	ชุมชนมีการจัดทำแผนชุมชนเพื่อการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน	5.26	0.80	มากที่สุด
6	ชุมชนหมู่บ้านมีการจัดกลุ่มอาชีพ และมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ชัดเจน	5.11	0.92	มาก
7	ชุมชนหมู่บ้านมีวิสาหกิจชุมชน	5.04	1.01	มาก
8	ชุมชนหมู่บ้านมีภาคี เครือข่าย องค์กรในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน	5.00	0.95	มาก
9	การมีสวัสดิการชุมชน เงินสัจจะออมทรัพย์ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน	5.10	0.92	มาก
10	การมีอาสาสมัคร	5.10	1.04	มาก
	รวม	5.21	0.62	มากที่สุด

3. การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง เครือข่ายสังคมในชุมชน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบผลดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้คงอยู่พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้านได้ค่าเฉลี่ย 5.52 กิจกรรม

ประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน ได้ค่าเฉลี่ย 5.51 กิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำหมู่บ้านได้ค่าเฉลี่ย 5.48 แต่กลับพบว่า การมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวนาเกลือและชาวนาข้าว และการมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์ เอกลักษณ์ของหมู่บ้านนาเกลือ นาข้าว มีค่าเฉลี่ย 4.80 ซึ่งสะท้อนว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับการประกอบกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรมในพื้นที่ และให้น้ำหนักของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เป็นรอง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมและเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

ข้อ	การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมและเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่	Mean	S.D.	ระดับ
1	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	5.39	0.79	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน	5.48	0.68	มากที่สุด
3	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา	5.49	0.69	มากที่สุด
4	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้าน	5.52	0.70	มากที่สุด
5	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน	5.51	0.67	มากที่สุด
6	การมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวนาเกลือและชาวนาข้าว	4.80	1.19	มาก
7	การมีส่วนร่วมแต่งกายตามอัตลักษณ์ของกลุ่ม ทิม และวิถีอีสาน	5.11	0.95	มาก
8	การมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ประกอบพิธีกรรมในประเพณี ประจำหมู่บ้าน	5.13	1.05	มาก
9	การมีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้ภาษา อาหารประจำพื้นเมือง	5.01	1.07	มาก
10	การมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของหมู่บ้านนาเกลือ นาข้าว	4.80	1.20	มาก
รวม		5.22	0.56	มากที่สุด

3.2 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวในด้านการออมทรัพย์ และการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัวพบว่า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวในด้านการออมทรัพย์และการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัวมากที่สุด ลักษณะของการรู้จักมัธยัสถ์ใช้เงินอย่างมีคุณค่าได้

ค่าเฉลี่ย 5.25 และการประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน ได้ค่าเฉลี่ย 5.21 แต่กลับมองว่าการไปทำงานชั่วคราว นอกฤดูกาลอาชีพหลักของครอบครัว และการลดละเลิกอบายมุขได้ค่าเฉลี่ย 4.99 และ 4.93 ตามลำดับนั้น ไม่ให้ความสำคัญในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวในด้านการออมทรัพย์ และการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ในด้านการออมทรัพย์และการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว	Mean	S.D.	ระดับ
1 การวางแผนใช้จ่ายแต่ละเดือนของสมาชิกในครอบครัว	5.19	0.81	มาก
2 การประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน	5.21	0.83	มากที่สุด
3 การรู้จักมัธยัสถ์ใช้เงินอย่างมีคุณค่า	5.25	0.81	มากที่สุด
4 การลด ละ เลิกอบายมุข	4.93	1.31	มาก
5 การออมเงินด้วยการฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคาร	5.16	0.94	มาก
6 การรับงานเสริมมาทำที่บ้าน	5.07	0.94	มาก
7 การรวมกลุ่มอาชีพกับสมาชิกผลิตสินค้าขายในหมู่บ้าน	5.01	1.01	มาก
8 การรวมกลุ่มอาชีพผลิตสินค้าส่งออกขายนอกหมู่บ้าน	5.06	1.01	มาก
9 การไปทำงานชั่วคราวนอกฤดูกาลอาชีพหลักของครอบครัว	4.99	1.04	มาก
10 การสมัครทำงานนอกเวลาของหน่วยงานรัฐในหมู่บ้าน	5.05	1.01	มาก
รวม	5.09	0.68	มาก

3.3 ระดับวิถีพอเพียง ด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ จิตใจ พบว่า ประชาชนใน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากนาเกลือและนาข้าว อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่องการร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดอบายมุข การดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่น

ในหลักประชาธิปไตย ได้ค่าเฉลี่ย 5.42 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน ได้ค่าเฉลี่ย 5.41 แต่กลับพบว่า การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ เป็นวิสาหกิจชุมชนและการจัดทำบัญชีครัวเรือนมีการปฏิบัติน้อยที่สุด ได้ค่าเฉลี่ย 5.07 และ 4.90 ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระดับวิถีพอเพียงด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ จิตใจ

วิถีพอเพียงด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ จิตใจ	Mean	S.D.	ระดับ
1 ความสามัคคีร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	5.29	0.83	มากที่สุด
2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน	5.41	0.76	มากที่สุด
3 การร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน	5.42	0.76	มากที่สุด
4 การดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย	5.42	0.79	มากที่สุด
5 การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดอบายมุข	5.42	0.77	มากที่สุด
6 การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน	5.13	0.89	มาก
7 การจัดทำบัญชีครัวเรือน	4.90	1.25	มาก
8 การสร้างรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลักในครอบครัว	5.25	0.85	มากที่สุด
9 การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเป็นวิสาหกิจชุมชน	5.07	0.95	มาก
10 การออมเงิน ประหยัดมัธยัสถ์ในการใช้จ่ายเงิน	5.10	0.98	มาก
11 การดำรงชีพด้วยการยึดมั่นในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม	5.18	0.87	มาก
12 การทำบุญหมู่บ้าน	5.28	0.84	มากที่สุด
13 การช่วยเหลือบริจาคทรัพย์ สิ่งของให้แก่คนที่ยากจน	5.19	0.96	มาก
14 ความรักความผูกพันในครอบครัว	5.20	0.97	มากที่สุด
15 ความพึงพอใจในการดำรงชีวิตร่วมกันในหมู่บ้าน	5.15	1.02	มาก
รวม	5.23	0.60	มากที่สุด

3.4 วิธีพอเพียงด้านความประหยัดมัธยัสถ์ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้พบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่องการมีเงินออมในธนาคาร ได้ค่าเฉลี่ย 5.38 รองลงมาคือ การปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ไว้ในพื้นที่บริเวณบ้าน การมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์ การลดอบายมุข (กิน

ให้น้อยลง หรือเกี่ยวข้องให้น้อยลง) ได้ค่าเฉลี่ย 5.34 และ 5.33 ตามลำดับ แต่กลับพบว่า การเพิ่มพื้นที่ ขยาย หรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิม เพื่อสร้างรายได้ และการเลิกอบายมุขมีการปฏิบัติ น้อยที่สุดได้ค่าเฉลี่ย 5.03 และ 4.93 ตามลำดับ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ระดับวิธีพอเพียงด้านความประหยัดมัธยัสถ์ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้

ระดับวิธีพอเพียงด้านความประหยัดมัธยัสถ์ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้	Mean	S.D.	ระดับ
1 การใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยทั้งตนเองและครอบครัว	5.26	0.87	มากที่สุด
2 การมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์	5.33	0.75	มากที่สุด
3 การมีเงินออมในธนาคาร	5.38	0.79	มากที่สุด
4 การมีประกันชีวิตไว้กับบริษัทเอกชน	5.22	0.88	มากที่สุด
5 การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	5.14	1.15	มาก
6 การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ไว้ในพื้นที่บริเวณบ้าน	5.34	0.85	มากที่สุด
7 การลดอบายมุข (กินให้น้อยลง หรือเกี่ยวข้องให้น้อยลง)	5.33	0.76	มากที่สุด
8 การละอบายมุข (ละการเกี่ยวข้องอบายมุข เช่น เข้าพรรษา ทุกวันพระ)	5.28	0.84	มากที่สุด
9 การเลิกอบายมุข	4.93	1.34	มาก
10 การซื้อสิ่งของใช้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ	5.25	0.95	มากที่สุด
11 การประกอบอาชีพที่สุจริตเพิ่มขึ้นเป็นอาชีพที่สอง	5.30	0.79	มากที่สุด
12 การผลิตสินค้าส่งให้ร้านหรือตัวแทน	5.20	0.82	มากที่สุด
13 การรวมกลุ่มกับเพื่อนบ้านสร้างอาชีพหารายได้เพิ่ม	5.26	0.83	มากที่สุด
14 การเพิ่มพื้นที่ ขยายหรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิมเพื่อสร้างรายได้	5.03	1.09	มาก
15 การเดินทางไปรับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน	5.08	0.96	มาก
รวม	5.22	0.55	มากที่สุด

4. การเปรียบเทียบความแตกต่าง 5 ตัวแปรอิสระกับปัจจัยด้านอาชีพพบว่า ผลการทดสอบความแตกต่างพบผลดังนี้

4.1 พลังชุมชนใน 4 ตำบลผลกระทบนาเกลือ และนาข้าวมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนาและเกษตรกรทั่วไป มีพลังชุมชนมากกว่าอาชีพค้าขาย

4.2 ศักยภาพชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีศักยภาพชุมชนมากกว่า ผู้ที่มีอาชีพค้าขาย

4.3 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมน้อยกว่าผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย

4.4 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการมีการน้อมนำหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
มากกว่าผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย

4.5 การปฏิบัติแบบวิถี-วิถีพอเพียงมีความ
แตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนา
มีการปฏิบัติแบบวิถี-วิถีพอเพียงมากกว่าผู้ประกอบการ
อาชีพรับจ้างทั่วไป โดยมีการวิเคราะห์ความแตกต่าง
5 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 5 ตัวแปรอิสระจำแนกตามอาชีพ

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
พลังชุมชนใน 4 ตำบล ผลกระทบนาเกลือ และนาข้าว	ระหว่างกลุ่ม	9.036	5	1.807	5.338	0.000*
	ภายในกลุ่ม	133.387	394	0.339		
	รวม	142.423	399			
ศักยภาพชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็ง ของชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	8.251	5	1.650	4.419	0.001*
	ภายในกลุ่ม	147.144	394	0.373		
	รวม	155.395	399			
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	6.988	5	1.398	4.631	0.000*
	ภายในกลุ่ม	118.890	394	0.302		
	รวม	125.878	399			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในชีวิตประจำวัน	ระหว่างกลุ่ม	5.236	5	1.047	2.297	0.045*
	ภายในกลุ่ม	179.572	394	0.456		
	รวม	184.808	399			
การปฏิบัติแบบวิถี-วิถีพอเพียง	ระหว่างกลุ่ม	8.267	5	1.653	6.450	0.000*
	ภายในกลุ่ม	101.006	394	0.256		
	รวม	109.273	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ประชาชนใน 4 ตำบล ในพื้นที่ผลกระทบนาเกลือ
และนาข้าว โดยมีตำบลโพธิ์สูง ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดุง
และตำบลศรีสุทโธ ที่ประชาชนมีพลังชุมชนในการ
พัฒนาชุมชนที่สะท้อนถึงความมีเหตุผลในการดำรง
ชีวิตต้องรู้จักเคารพกติกาของชุมชน การมีส่วนร่วม
ในการทำงานพัฒนา งานจิตอาสา การบุญกุศล ทุกคน
ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใจกันทุกงานประจำหมู่บ้าน รวมถึง
การมีระบบการสื่อสารที่ดีของทุกคนผ่านการจัดทำ
เวทีประชาคมหมู่บ้าน พร้อมกับการเปิดโอกาสให้
ประชาชนตัดสินใจในการกำหนด ทิศทางการพัฒนา
หมู่บ้านอย่างเป็นประชาธิปไตย นับเป็นพลังชุมชน

ในมิติงานเชิงสังคมพัฒนา วัฒนธรรม และการปกครอง
จนสร้างศักยภาพชุมชนที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งของ
ชุมชน ได้แก่ การพึ่งตนเองได้ ชุมชนเกื้อกูลกัน และ
การมีส่วนร่วมของชุมชนมีระดับศักยภาพมากที่สุด
ครอบคลุมส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีการประกอบอาชีพ
เกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมาชิก
ในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านเสมอ
การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน
การมีเงินออมในธนาคาร การปลูกผักสวนครัวรั้วกิน
ได้ไว้ในพื้นที่บริเวณบ้าน การมีเงินออมไว้ในกองทุน
หรือกลุ่มออมทรัพย์ และการลดอบายมุขมีค่าเฉลี่ย
สูงสุดชี้ให้เห็นว่าประชาชนในพื้นที่ 4 ตำบล ผู้ที่ได้รับ

ผลกระทบ นาเกลือและนาข้าวมีการยึดมั่นในการประกอบอาชีพเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 (Chaipattana Foundation, 2014) ในระดับบุคคลด้วยการประหยัดทั้งเงินและสิ่งของ รู้จักเก็บออมเงินในธนาคาร และยึดหลักประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน เมื่อยกระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนประชาชนนิยมเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนาที่ชุมชนจัดกิจกรรมมากที่สุด ในการวิจัยกลับพบว่า ชุมชน หมู่บ้านมีภาคี เครือข่าย องค์กรในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งคำสัมภาษณ์ที่ตรงกันว่า “ตอนนี้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายน้อยและมีความขัดแย้งกัน ขาดผู้นำในการมาทำงานให้ชุมชน” (Khantikul, 2020) การมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวนาเกลือและชาวนาข้าว รวมถึงการมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของหมู่บ้านนาเกลือและนาข้าว คนยังปฏิบัติน้อยมากเรื่อง ลด ละ เลิกอบายมุขในชุมชนท้องถิ่น การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเป็นวิสาหกิจชุมชน การจัดทำบัญชีครัวเรือน รวมถึงการเพิ่มพื้นที่ ขยายหรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิมเพื่อสร้างรายได้ และการเลิกอบายมุข มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อย่างไรก็ตามผลการวิจัยของประชาชน 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน 1 โดยชี้ว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียงที่ประชาชนยึดมั่นมากที่สุดคือ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านจิตใจ และด้านความพึงพอใจต่อครอบครัว ภายใต้การกำหนดวิถีพอเพียงของประชาชนที่ชีวิตมากที่สุดคือ ด้านการลดรายจ่าย ด้านความประหยัดมัธยัสถ์ และด้านการเอื้ออารีต่อกัน แต่มักจะพบว่า วิถีความพอเพียงที่กำหนดให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนจะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อถูกวัดระดับความพอเพียง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน 1 มีเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การเก็บออมเงินไว้สำหรับอนาคตของตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด นอกจากนี้แนวทางสร้างเอกลักษณ์วิถี-วิถีบ้านดุงจากพื้นที่ร่วมพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งประชาชนมี

1 ใน 5 แนวทางที่สำคัญถูกกล่าวถึงว่า ให้ทุกคนครอบครัวยึดมั่นในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงจะรอดพ้นจากความทุกข์ยากได้ (Khantikul, 2020) ซึ่งมีการวิจัยได้เสนอโมเดลชาวบ้าน “พาข้าวอีกแพง-สบายดีอีสาน” ซึ่งมีการวิจัยที่กล่าวถึง “อีกแพงแบ่งปัน” “ตมพอเพียง” ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยแนวทางสร้างความสุขในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ที่หนุนส่งคนอีสานก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ได้แก่ 1) “ทำมาหากิน 1 สู้ทำก่อนจึงสอน 1 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” 2) ผู้นำทำก่อนจึงทำตามสู่เชื่อมั่นคนทำที่สำเร็จ และ 3) วิถี-วิถีพอเพียง (Phukamchanoad, 2017)

สรุปผล

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ผลกระทบนาเกลือและนาข้าวใน 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านดุง ตำบลโพนสูง ตำบลศรีสุทโธ และตำบล นาคำ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่มีทัศนคติในการมีเหตุผลต่อการดำรงชีวิตต้องรู้จักเคารพกติกาของชุมชน ผู้คนมีจิตอาสา การดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน จิตใจที่มุ่งเน้นความมีบุญกุศล มีระบบการสื่อสารที่ดีต่อกันและกันในหมู่บ้าน มีการประกอบอาชีพที่อยู่บนพื้นฐานของเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการรู้จักมัธยัสถ์ ใช้เงินอย่างมีคุณค่า และการประหยัด ใช้สิ่งของในครัวเรือน การมีเงินออมในธนาคาร การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ไว้ในพื้นที่บริเวณบ้าน การมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์ และการลดอบายมุขนอกจากนั้นประชาชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนรวม โดยเฉพาะในเรื่องกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจําหมู่บ้านมากที่สุด ซึ่งปัจจัยด้านอาชีพและอายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สะท้อนพลังชุมชนในพื้นที่อย่างสูง แต่ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด มี 8

ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “รู้จัก สามัคคี” เป็นความรู้สึกร่วมในความเป็นชุมชน 2) ชุมชน หมู่บ้านมีภาคี เครือข่าย องค์กรในการพัฒนาท้องถิ่น อย่างชัดเจน 3) การมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ ของหมู่บ้านนาเกลือและนาข้าว 4) การลด ละ เลิก อบายมุข 5) การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเป็นวิสาหกิจ ชุมชน 6) การจัดทำบัญชีครัวเรือน 7) การเพิ่มพื้นที่ ขยาย หรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิมเพื่อสร้าง รายได้ และ 8) การเลิกอบายมุข

References

- Barnes, M., Rodger, R., & Whyte, C. (1997). *Empowerment though community development in recreation and leisure*. ADP. <http://www.adp.lin.ca/resource/html/Vol24/v24n1a7.htm>
- Chaipattana Foundation. (2007). *Sufficiency economy and the new theory*. Amarin Printing & Publishing. [in Thai]
- Chaipattana Foundation. (2014). *Sufficiency economy and the new theory*. Amarin Printing & Publishing. [in Thai]
- Chantarasorn, W. (2011). *Public sector management according to the philosophy of sufficiency economy*. Suan Sunandha Rajabhat University. [in Thai]
- Cohen, J., & Uphoff, N. (1977). *Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Cohen, J., & Uphoff, N. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, (8), 213-235.
- Erwin, W. (1976). *Participation management: Concept, theory and implementation*. Georgia State University.
- Gibson, J. M. (1991). A concept analysis of empowerment. *Journal of Advanced Nursing*, 16 (March), 354-361.
- Hanruncharothon, U. (2008). Community empowerment. *Journal of Nursing Science Naresuan University Year 2 (Special Edition)*, 2, 1-5. [in Thai]
- Kaewthep, K. (1995). *A tool for working in community culture*. The Catholic Council of Thailand for Development. [in Thai]
- Khantikul, S. (2020, December 18). Interviewed by P. Phukamchanoat [Tape recording]. Ban Dung District, Udon Thani Province. [in Thai]
- Kokphol, O. (2009). *Kuk-Kid, handbook of public participation for local administrators*. Charansanitwong Printing. [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2001). *Ninth national economic and social development plan (2002-2006)*. Teachers Council of Thailand Ladprao. [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2007). *Philosophy of sufficiency economy*. 21 Century. [in Thai]

- Patanaponasa, N. (1990). *Guidelines for public participation in development*. Office of the National Research Council of Thailand. [in Thai]
- Perkins, D. D., & Zimmerman, M. A. (1995). Empowerment theory, research, and application. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 569-579.
- Phukamchanoad, P. (2009). *The participation of community committee in sub-community development in Dusit District, Bangkok*. Suan Sunandha Rajabhat University. [in Thai]
- Phukamchanoad, P. (2016). *The model of human capital development for progressing from poverty to “The level of sufficiency: Happy E-san” under the sufficiency economy philosophy: A case study of the upper north eastern region 1 local residents*. Suan Sunandha Rajabhat University. [in Thai]
- Phukamchanoad, P. (2017). *Social development of happiness based on philosophy of sufficiency economy affected to paddy field and rock salt field with participation of the Baan Dung District, Udon Thani Province, Thailand*. Suan Sunandha Rajabhat University. [in Thai]
- Prueksununt, P., Supamongpichate, R., & Buawatana, M. (2003). *Participatory learning process of community in livable city development. Pranburi Municipality Prachuap Khiri Khan Province*. Health Center 4 Ratchaburi. [in Thai]
- Reeder, W. W. (1974). *Some aspects of the informal social participation of focus families in New York State* [Unpublished doctoral dissertation]. Cornell University.
- Rerkrai, D. (1981). *Rural development: Social development principles and basic concepts*. Kasetsart University. [in Thai]
- Saphachokchai, O. (1995). *Creating the participation of people in community development*. Thailand Development Research Institute. [in Thai]
- Tantivejkul, S. (1998). Life in the Sufficiency Economy System according to the Royal Initiative. *Journal of Water, National Institute of Development Administration*, (Dec 1998-Jan 1999), 16. [in Thai]
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1998). *Technical working group meeting on community learning centre Chiang Rai, Thailand*. UNESCO Principle Regional Office for Asia and the Pacific.
- Wuttimethee, Y. (1993). *Principles of community development and rural development*. Thai Aid. [in Thai]
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper.



Name and Surname: Phusit Phukamchanoad

Highest Education: Ph.D. (Public and Private Administration),
Department of Development Administration, Suan Sunandha
Rajabhat University

Affiliation: Suan Sunandha Rajabhat University

Field of Expertise: Social Development, Community
Development, Development Management, and Sufficiency
Economy